

THEMA 01

Delen we wel genoeg data?

POLITIEK

TECHNOLOGIE
EN INNOVATIE

ECONOMIE

De wereld digitaliseert in een hoog tempo en de inzet van data biedt vele kansen voor economische ontwikkeling, verduurzaming en een verbetering van onze kwaliteit van leven. Er heersen, echter, ook grote zorgen over misbruik van (persoonlijke) data en ongewenste uitkomsten van ongebreidelde inzet van data. Deze zorgen zijn terecht, maar we lopen ook het risico dat we door een al te defensieve houding ten opzichte van data grote kansen mislopen en, belangrijker nog, dat selectieve weerstand tegen datadelen ongewenste effecten heeft.

Onze observaties

- De implementatie van de *General Data Protection Regulation* (GDPR) heeft, volgens een evaluatie van de Europese Commissie, goed gewerkt als het gaat om het 'empoweren' van consumenten en hen meer inzicht in en controle te geven over het gebruik van hun persoonlijke data. Tegelijkertijd is dit ook regelgeving die nadrukkelijk gericht is op het verkleinen van risico's en daarmee mogelijk ook leidt tot een al te defensieve houding van overheden en burgers, die bijvoorbeeld innovatie in de weg kan staan.
- De zogenaamde *privacy paradox* speelt hierin ook een grote rol. We achten privacy van groot belang, maar blijken telkens wel bereid om data weg te geven in ruil voor toegang tot informatie of diensten. Dit geldt met name wanneer de ervaren beloning ten goede komt aan onszelf en direct plaatsvindt. Hierdoor is de kans groot dat een meer defensieve houding ten opzichte van datadelen eerst en vooral zal leiden tot verminderde bereidheid tot het delen van data ten behoeve van collectieve doeleinden (bijvoorbeeld met betrekking tot de volksgezondheid).
- De recent gelanceerde Nederlandse corona-app heeft lang op zich laten wachten, mede door een minutieuze benadering van de privacyrisico's. De gekozen oplossing, zoals ontwikkeld door [Apple en Google](#), minimaliseert de opslag van privacygevoelige data, maar beperkt ook mogelijkheden voor onderzoekers en beleidsmakers om bijvoorbeeld te achterhalen waar besmettingen plaatsgevonden hebben (bij gebrek aan locatiedata). Ironisch genoeg vroegen sommige overheden hierom juist om [minder privacybescherming](#) dan de tech-partijen wilden bieden.
- Wanneer alleen of voornamelijk contextuele data gebruikt wordt, neemt het risico van [bias toe](#) en daarmee ook het risico van ongewenste gevolgen als discriminatie en de bestending van sociaal-economische ongelijkheid. Dit gebeurt bijvoorbeeld wanneer *predictive policing* leidt tot verhoogde inzet van politiediensten in buurten met bovengemiddelde criminaliteitscijfers en die inzet vervolgens, vrijwel onvermijdelijk, leidt tot meer gerapporteerde criminaliteit. Het geldt ook voor bijvoorbeeld een diefstalverzekering die duurder is in een buurt of stad met een slechte (statistische) reputatie, zelfs wanneer een individu alle moeite doet om haar bezitting te beveiligen.

Analyse

Net zoals de grote technologieën uit het verleden stelt digitale technologie ons in staat om onze welvaart te verhogen en, nog belangrijker, ook daadwerkelijk ons welzijn te verbeteren. Enerzijds kan technologie een direct financieel voordeel opleveren, bijvoorbeeld in de vorm van goedkopere diensten of efficiënter gebruik van energie en grondstoffen. Anderzijds, en misschien nog wel belangrijker, stelt technologie ons in staat om de kwaliteit van ons leven te verbeteren, door betere gezondheidszorg bijvoorbeeld, of door bij te dragen aan een schonere leefomgeving. Kansen ontstaan op deze manier zowel in ons eigen dagelijks leven, als burger en als consument, alsook in de publieke ruimte, waar we zaken slimmer, beter, eerlijker en schoner kunnen organiseren. Data is hierbij de belangrijkste grondstof, aangezien data, en de daaruit afgeleide kennis en inzichten, ons kan helpen om bestaande en nieuwe processen efficiënter of anderszins slimmer en beter te maken. Tegenover deze grote belofte van de ge-dataficeerde samenleving staan grote zorgen over het gebruik van (persoonlijke) data en de mogelijke schending van ons recht op privacy en, erger nog, onze burgerrechten. De maatschappelijke, en politieke, reflex is om het delen van data zo veel mogelijk te beperken om zo ook zoveel mogelijk risico's uit te sluiten. Het is echter maar de vraag of dit de juiste en meest productieve reactie is.

Ten eerste lopen we hiermee mogelijk grote kansen mis, voor individuen en de maatschappij als geheel. Dit kan nooit een argument zijn om daarom alle mogelijke data maar vrij te geven voor elk probleem waar we een oplossing voor zoeken. We moeten juist zorgvuldiger omgaan met dit vraagstuk en ons afvragen waar we wel of niet onze data voor beschikbaar willen stellen. Op dit moment lijkt er een scheefgroei te bestaan, waarin we onze data zonder vragen of voorwaarden afstaan aan allerlei (relatief anonieme) techbedrijven, waarbij de 'beloning' weliswaar duidelijk is, maar deze vaak niet gerelateerd is aan de data die we afstaan of genereren. Sterker nog, vaak weten we helemaal wat ze met onze data (kunnen) doen, buiten het aanbieden van gepersonaliseerde advertenties. We zijn daarentegen veel voorzichtiger bij partijen die dichterbij ons staan (zoals de overheid of een zorgverzekeraar) en bij applicaties waarvan het doel van het gebruik van onze data wel duidelijk, zichtbaar en concreter is (zoals de corona-app).

Met andere woorden, hoe duidelijker en concreter de waarde van onze data is, hoe zuiniger we erop zijn. Dat is wellicht logisch, want we kunnen ons ook beter voorstellen hoe onze data misbruikt kan worden (bijvoorbeeld om onze verzekeringsspremie te verhogen), maar het zou ook duidelijk moeten zijn hoe die meest waardevolle data juist in ons eigen of in ons collectieve voordeel kan werken.

Ten tweede lopen we het risico dat er in de afwezigheid van betrouwbare en/of individuele data, gebruik wordt gemaakt van foutieve, incomplete of contextuele data, waardoor mogelijk nadelige beslissingen worden genomen. Dat wil zeggen, de rol van data zal sowieso toenemen vanwege de genoemde beloften en de alomtegenwoordige neiging om alles wat meetbaar is belangrijk te maken. Andersom hebben we bovendien de neiging om 'problemen' te reduceren tot datgene wat relatief eenvoudig en schaalbaar op te lossen is door middel van (digitale) technologie (wat Evgeni Morozov het [solutionisme](#) noemt). Dit impliceert dat we een duidelijk belang hebben om ervoor te zorgen dat data die betrekking heeft op onszelf, ook daadwerkelijk volledig en correct is. Zo niet, dan zullen we bijvoorbeeld beoordeeld en behandeld worden op basis van weinig verfijnde data die publiekelijk toegankelijk is (bijv. kenmerken van de wijk waarin we wonen).

Zoals gezegd staat de belofte van de ge-dataficeerde samenleving nu te zeer tegenover de zorgen rond het gebruik van persoonlijke data. De enige mogelijkheid om deze zaken met elkaar te verenigen is het ontwikkelen van systemen die het mogelijk maken voor burgers om data expliciet beschikbaar te stellen aan partijen die er iets waardevols mee doen, zonder dat ze daarmee de controle over die data direct kwijt zijn. Ook moet het veel duidelijker worden wat die partijen precies met de data zullen doen en wat de burger, of de samenleving als geheel, daar vervolgens aan heeft. Er zijn al vele initiatieven die een dergelijk systeem proberen te ontwikkelen en zo het [internet te repareren](#), maar tot op heden hebben deze nog geen echte doorbraak beleefd. Het is te hopen dat onze (selectieve) defensieve houding ten opzichte van het delen van data uiteindelijk zal omslaan in een meer hartgrondige omarming van dergelijke systemen die ons in staat stellen het beste uit onze data te halen.

Implicaties

- **Er bestaat een groeiende behoefte aan data management systemen waarmee burgers regie kunnen voeren over het gebruik van hun persoonlijke data en de data die ze produceren tijdens hun alledaagse praktijken. Dit regisseren draait niet alleen om privacy, maar juist ook over manieren waarop individuen en de maatschappij voordeel kan halen uit gedeelde data. Hierbij kunnen bijvoorbeeld door derden toestemming krijgen om samen te werken op basis van (mogelijk geanonimiseerde of geaggregeerde) data.**
- **Het ontwikkelen en managen van zo'n systeem hoeft niet of een privaat of een publiek initiatief te zijn; er zijn gegronde redenen om dit niet volledig aan een van beide over te laten. Beiden kunnen desalniettemin betrokken zijn, bijvoorbeeld om hun wederzijdse belangen in balans te houden, maar mogelijk ontstaan ook oplossingen die juist volledig door burgers zelf beheerd worden (bijvoorbeeld gebruik makend van een volledig decentrale infrastructuur).**